

**XVII међународни научни скуп Правнички дани –
„Проф. др Славко Царић“
„УЛОГА ДРЖАВЕ И ПРАВА У XXI ВЕКУ“**

**XVII international scientific meeting Legal days –
"Prof. Slavko Carić, PhD"
"THE ROLE OF THE STATE AND LAW IN THE 21ST CENTURY"**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 25. септембар 2020.
Зборник радова са XVII међународног научног скупа
Правнички дани – „Проф. др Славко Царић“
„УЛОГА ДРЖАВЕ И ПРАВА У XXI ВЕКУ“
25. септембар 2020. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић,
редовни професор

Др Ненад Аврамовић,
редовни професор

Др Милош Марковић,
редовни професор

Др Предраг Мирковић,
ванредни професор

Др Јелена Матијашевић-Обрадовић,
ванредни професор

Др Дарко Голић,
ванредни професор

Др Маријана Младенов,
доцент

Др Ненад Бингулац,
доцент

Др Јоко Драгојловић, доцент
доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Мала Књига, Нови Сад

Тираж:

200

ISBN 978-86-6019-104-7

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ЕМЕРИТУС ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА БУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

ПРОФ. ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР МАРТА ГЕРЕГ

Декан Правног факултета у Сегедину | Мађарска

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG ROHRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ПРОФ. ДР НИКОЛА ПУВАЧА

Продекан за међународну сарадњу, ванредни професор и научни сарадник на Факултету за економију и инжењерски менаџмент Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР МЕДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Доцент на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и доцент на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДОЦ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - председник Организационог одбора

ДОЦ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЛШИЋ- ДАБЕТИЋ

ДОЦ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР ТАЊА ПРАШТАЛО

МСР СТЕФАН ДИТРИХ

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ

Секретар:

МСР ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

*Dr Vladimir Medović, vanredni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: medlexx@gmail.com*

PRAVO EVROPSKE UNIJE – NOVO „RIMSKO PRAVO“ 21. VEKA?

Apstrakt:

Kada je 1951. godine u Parizu šest država potpisalo Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik i započelo proces evropskog ujedinjenja, malo ko je mogao pretpostaviti da će nepunih sedamdesetih godina kasnije Evropska unija postati dominantan ekonomski, politički i bezbednosni entitet u Evropi sa 27 država članica. Danas Evropska unija predstavlja najbogatije tržište na svetu sa preko 450 miliona stanovnika. Zahvaljujući tome Evropska unija je u svoju gravitaciono polje privukla većinu evropskih država, kao i zemlje sa prostora Južnog Mediterana i Bliskog istoka. Gotovo sa svim tim zemljama Evropska unija ima zaključene sporazume o pridruživanju ili sporazume o saradnji koji predviđaju različite vidove ekonomskih i političkih integracija. Bez izuzetka svi ovi sporazumi predviđaju obavezu za treće zemlje da u određenom obimu usklade svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU, pre svega u oblastima koje se odnose na trgovinu. Međutim, usaglašavanje propisa nije ograničeno samo na trgovinu i trgovinska pitanja. Države članica EFTA su prihvatile obavezu usaglašavanja zakonodavstva u oblastima: viza, azila, migracija, kontrole spoljnih granica, policijske i pravosudne saradnje što im je omogućilo da postanu deo Šengenskog sistema. Druge zemlje nalaze se u procesu pristupanja EU ili su za to izrazile nameru: zemlje Zapadnog Balkana, Turska, zemlje Istočnog partnerstva. Od njih se očekuje da u potpunosti harmonizuju svoja zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU. Imajući sve ovo u vidu može se reći da pravno dejstvo propisa EU prevazilazi granice EU, ali i evropskog kontinenta. U ovom radu autor razmatra fenomen primene prava EU van njenih granica i pravi određene paralele sa rimskim pravom.

Ključne reči: *Pravo Evropske unije, Rimsko pravo, harmonizacija prava, sporazumi o pridruživanju*

1. Uvod

Dosadašnje istoriju Evropskih zajednica i Evropske unije karakterišu dva paralelna procesa: proces produbljanja i proces širenja ekonomskih i političkih integracija. Ovi procesi su praćeni unifikacijom i harmonizacijom pravnih propisa država članica. To je rezultiralo stvaranjem jedinstvenog pravnog prostora na većem delu evropskog kontinenta. Gotovo da nema ni jednog segmenta ekonomskog, društvenog, političkog života koji nije, barem delimično, uređen propisima Evropske unije. U tom

pogledu Evropska unija se često u pravnoj i političkog historiografiji poredi sa jednom drugom političkom tvorevinom – Rimskom imperijom, koja je na vrhuncu svoje moći obuhvatala najveći deo Evrope, Severnu Afriku, Malu Aziju i Bliski Istok. Iako je uspostavljena snagom rimskih legija, Rimaska imperija svoju dugovečnost u velikoj meri duguje odlično uređenoj administraciji i Rimskom pravu. Baš kao i današnje pravo Evropske unije, Rimsko pravo je omogućilo razvoj trgovine, zanatstva koje je poprimilo gotovo industrijske razmere, poljoprivrede, kao i elementarnu pravnu sigurnost svim stanovnicima Rimske imperije. Sve zajedno to je omogućilo opšti civilizacijski napredak na prostoru Rimske imperije. Inovativnost i praktičnost pravnih rešenja dali su Rimskom pravu neophodnu vitalnost koja mu je omogućila da nadživi propast Imperije. Većina današnjih građanskih zakonika, uključujući i propise EU, su u mnogome zasnovani upravo na tradicijama i institutima Rimskog prava. Osim Rimskog prava, postoji još nekoliko paraleli između današnje Evropske unije i Rimske imperije: kosmopolitizam, verska tolerancija, meritokratija i posebno institut zajedničkog građanstva. Baš kao što danas državljani država članica EU imaju status građana EU, svi slobodni stanovnici rimskih provincija su nakon Karakalinog edikta iz 212. godine n.e. imali status građana Rima. Naravno, sve ove sličnosti treba shvatiti uslovno imajući u vidu različite istorijske okolnosti u kojima su ova dva entiteta postojala

U ovom radu želimo da ukažemo na fenomen „evropeizacije“ prava Evropske unije. Posebno ćemo razmotriti mehanizme, instrumente i posledice širenja prava Evropske unije na evropske zemlje koje nisu članice EU.

2. Pravni poredak Evropske unije

Evropske zajednice i Evropska unija su započele svoje živote kao međunarodne organizacije.⁶³⁰ Osnovane su međunarodnim sporazumima koji su zaključeni u skladu sa pravilima međunarodnog javnog prava. Međutim, osnivački ugovori Evropske unije su mnogo više od običnih međunarodnih sporazuma koji samo uspostavljaju međusobne obaveze između država potpisnica. Tokom svog postojanja Evropska unija je izgradila sopstveni pravni poredak koji je autonoman u odnosu na međunarodno pravo.⁶³¹ Subjekti tog pravnog poretka su ne samo države članice već i njihovi državljani.

Osnovne karakteristike pravnog poretka Evropske unije su homogenost, direktna primena i direktno dejstvo prava EU, primat prava EU u odnosu na nacionalna prava i postojanje postupaka za primenu i zaštitu prava EU.

Homogenost pravnog poretka je jedna od osnovnih osobenosti koja razlikuje Evropske unije od ostalih međunarodnih organizacija. Osnivački ugovori i propisi koji iz njih proizilaze jednako obavezuju sve države članice i imaju isto dejstvo na čitavoj teritoriji Unije.⁶³² „Obavezujuće dejstvo Ugovora i mera donetih u njegovoj primeni, ne

⁶³⁰ Vajler, Dž., (2002). Ustav Evrope, Beograd, Filip Višnjić, str. 332.

⁶³¹ Schermers, H.G., Waelbroeck D.F., (1992). Judicial Protection in the European Communities, Deventer, str. 7-8.

⁶³² Od načela homogenosti postoji nekoliko izuzetaka koji su predviđeni samim Osnivačkim ugovorima: mogućnost uspostavljanja bliže saradnje između država članica, pravo izbora država

smeju se razlikovati od države do države kao rezultat unutrašnjih mera, jer bi inače funkcionisanje EU bilo onemogućeno i ostvarivanje ciljeva iz Ugovora dovedeno u pitanje”.⁶³³ Nove države članice koje pristupaju Evropskoj uniji dužne su da prihvate pravne tekovine Evropske Unije (*EU acquis*). One obuhvataju pravila sadržana u osnivačkim ugovorima i aktima donetim na osnovu tih ugovora, na način na koji su primenjeni i protumačeni od strane Suda pravde Evropske unije i sudova država članica.

Jedna od specifičnosti pravnog poretka Evropske unije je da primenu i dejstvo prava EU u nacionalnim pravnim sistemima država članica određuje samo pravo EU. Veliki broj propisa Unije ima direktno dejstvo u državama članicama. Pod direktnim dejstvom podrazumeva se sposobnost prava EU da neposredno stvara prava i obaveze za pojedince na koje se oni mogu direktno pozivati pred nacionalnim sudovima i koje su nacionalni sudovi dužni da štite.⁶³⁴ To znači da su pojedinci subjekti pravnog poretka EU bez posredovanja država članica. Direktno primenjivi propis EU imaju primat nad nacionalnim pravima država članica. Primat prava EU postoji u odnosu na sve nacionalne propise, „ma kako formulisane”, bez obzira da li su usvojeni pre ili posle stupanja na snagu propisa Unije. Ovo načelo se odnosi i na ustavne norme država članica.⁶³⁵

Načela o direktnom dejstvu i primatu prava EU sama po sebi ne predstavljaju novost u međunarodnom pravu. Međutim, u Evropskoj uniji ova načela dobijaju poseban smisao kroz obaveznu nadležnost Suda pravde za tumačenja i primene prava EU. Članom 267. Ugovora o funkcionisanju EU propisana je obaveza za nacionalne sudove država članica da upute Sudu pravde svako pitanje koje se odnosi na tumačenje i punovažnost propisa. Kroz ovaj vid saradnje nacionalnih sudova i Suda pravde EU se omogućuje se realizacija pomenutih načela u konkretnim slučajevima. Istovremeno se obezbeđuje jedinstveno tumačenje i primena prava EU u svim državama članicama, a time i homogenost pravnog poretka EU .

Homogenost pravnog poretka EU ostvaruje se i kroz proces usklađivanja prava država članica sa prava koje se stvara na nivou Unije. Proces usklađivanja prava, zavisno od ciljeva i vrste nadležnosti Unije, može se odvijati kroz unifikaciju, harmonizaciju, približavanje ili koordinaciju propisa.⁶³⁶ Proces unifikacije podrazumeva propisivanje jednoobraznih pravila, od kojih nema odstupanja. Pravno sredstvo unifikacije prava su

članica da se na njih ne primenjuju određena pravila Unije, odnosno da ne učestvuju u sprovođenju određenih zajedničkih politika ili njihovih delova (*op out* klauzule), kao i mogućnost država članica da učestvuju u određenim segmentima zajedničkih politika, u skladu sa posebnim aranžmanima (*opt in* klauzule). Videti detaljnije Medović, V., (2018) Evropska unija – Pravo i institucije, Novi Sad, Privredna akademija, str. 183.

⁶³³ Predmet 14/68, *Walt Wilhelm a.o. v. Bundeskartellamt* (1969) ECR 13.

⁶³⁴ Videti Vukadinović R., (1998), Stvaranje i ostvarivanje komunitarnih prava u Evropskoj uniji, Beograd, Službeni glasnik, str. 55.

⁶³⁵ Predmet 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr – und Vorratsstelle Getreide* (1979) ECR 1125.

⁶³⁶ O usklađivanju propisa videti više kod Vukadinović, R., (2004). Kako usklađivati domaće propise sa pravom Evropske unije, Kragujevac, Pravni fakultet, str. 55-58

uredbe. Uredbe su opšti pravni akti koji imaju obavezujuće dejstvo i direktno se primenjuju u državama članicama.⁶³⁷ Slično zakonim, primenjuju se na objektivno određene situacije i proizvode pravne posledice za kategorije lica posmatrane na opšti i apstraktan način. Osim uredbi, sredstvo unifikacije prava mogu biti i odluke sa opštim pravnim dejstvom koje obavezuju u potpunosti.⁶³⁸ Proces unifikacije prava se uglavnom primenjuje u oblastima u kojima Unija ima isključiva ovlašćenja: carinska unija, pravila konkurencije, monetarna unija, zajednička trgovinska politika, očuvanje bioloških resursa mora.⁶³⁹ Za oblasti u koja spadaju u podeljena ovlašćenja Unije i država članica, uglavnom je karakterističan proces harmonizacije i približavanja prava. U ovu vrstu ovlašćenja spadaju unutrašnje tržište i najveći broj politika EU. Pravno sredstvo procesa harmonizacije i približavanja propisa su uputstva. Ona obavezuju države članice u pogledu cilja koji se želi postići, dok ostavljaju slobodu izboru državama članicama u pogledu načina i sredstava za postizanja tog cilja.⁶⁴⁰ Zavisno od svrhe zbog koje se donosi, cilj uputstva može biti detaljno ili načelno određen, ostavljajući veću ili manju slobodu državama članicama za njeno sprovođenje. Drugim rečima od formulacije uputstva zavisi da li se zahteva harmonizacija, usklađivanje propisa država članica, ili samo njihovo približavanje kako bi se ostvario odgovarajući cilj. Po pravilu uputstva predviđaju rokove u kojima su države članice dužne da donesu propise radi njihovog sprovođenja. Implementacija uputstava se obično vrši donošenjem odgovarajućih zakona ili izmenom i ukidanjem postojećih propisa.⁶⁴¹ Kada je reč o koordinaciji propisa ona se primenjuje u oblastima u kojima Unija preduzima mere podrške, koordinacije ili dopunske aktivnosti: zdravstvo, kultura, civilna zaštita...⁶⁴² Ove mere se sprovode putem uputstava, smernica i preporuka, zavisno od cilja koji se želi postići.

3. Širenje prava EU na treće zemlje

Fenomen širenja prava EU na treće zemlje, pre svega evropske, u direktnoj je korelaciji sa konsolidacijom i jačanjem Evropskih zajednica i Evropske unije. Proces širenja komunitarnog prava na treće zemlje započeo je još ranih šezdesetih godine prošlog. O razmerama i dometima tog procesa najbolje govori podatak da se danas pravo EU u kolokvijalnom govoru ali i u stručnoj literaturi sve više označava kao *Evropsko pravo*. Kao takvo ono predstavlja svojevrsni spoj različitih pravnih sistema: anglosaksonskog (*common law*) sistema, kontinentalnog (*civil law*) sistema, ali i kombinaciju različitih pravnih tradicija u okviru kontinentalnog pravnog sistema – italijanske, nemačke, francuske, skandinavske pravne tradicije. To ga čini prijemčivim i za države van Evropske unije. Međutim, svakako najvažniji razlog za širenje prava Evropske unije na treće zemlje leži u njenoj ekonomskoj i političkoj snazi. Sa preko 450

⁶³⁷ Član 288. st. 2. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶³⁸ Član 288. st. 4. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶³⁹ Član 2. st. 1. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶⁴⁰ Član 288. st. 3. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶⁴¹ Borchardt K.D., (2016), Abeceda prava Evropske unije, Luksemburg, Kancelarija za publikacije Evropske unije, str. 96.

⁶⁴² Član 6. Ugovora o funkcionisanju EU.

miliona stanovnika Evropska unija danas predstavlja najbogatije tržište na svetu. Zahvaljujući tome Evropska unija je uspjela da u svoju ekonomsku i političku orbitu privuče najveći broj evropskih zemalja, kao i zemalja sa prostora Severne Afrike i Bliskog Istoka. Veliki broj ovih zemalja uspostavio je bliske trgovinske, političke i institucionalne veze sa Evropskom unijom koje podrazumevaju izvestan stepen usaglašavanja zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU. Osnovni pravni instrument usaglašavanja zakonodavstva trećih zemalja sa pravnim tekovinama EU predstavljaju sporazumi o pridruživanju. U skladu sa članom 217. Ugovora o funkcionisanju EU, Evropska unija je ovlašćena da sa trećim zemljama ili međunarodnim organizacijama zaključi sporazume o pridruživanju.⁶⁴³ Takvi sporazumi predviđaju uzajamna prava i obaveze, zajedničke poduhvate i posebne procedure. Sadržina sporazuma o pridruživanju je nešto detaljnije određena u praksi Suda pravde. Po mišljenju Suda pravde, ovi sporazumi stvaraju „posebne, privilegovane veze sa zemljama nečlanicama koje moraju, barem u određenom obimu, da uzmu učešća u sistemu Zajednice“ (sada Unije).⁶⁴⁴ Ono što je karakteristično za ove sporazume jeste da treće zemlje, zavisno ciljeva sporazuma, preuzimaju deo pravnih tekovina EU.

Sporazume o pridruživanju Evropska unija koristi kao pravni instrument u okviru politike proširenja, politike susedstva ili radi uspostavljanja privilegovanih ekonomskih i političkih odnosa sa trećim zemljama ili međunarodnim organizacijama.⁶⁴⁵ Zavisno od predmeta i svrhe ovi sporazumi imaju različite nazive: sporazumi o pridruživanju, sporazumi o saradnji, sporazumi o partnerstvu i dr.⁶⁴⁶

3.1. Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju

Za zemlje Zapadnog Balkana je osmišljen poseban instrument pridruživanja: sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.⁶⁴⁷ Ovi sporazumi sadrže specifične instrumente koji treba da obezbede stabilizaciju političkih, socijalnih i ekonomskih prilika u zemljama Zapadnog Balkana, kao i u regionu, kroz razvoj civilnog društva, demokratskih institucija, reformu javne uprave i sveobuhvatnu saradnju u oblasti ekonomije, trgovine, pravosuđa i dr. Jedan od ciljeva ovih sporazuma jeste da pripremi zemlje Zapadnog Balkana za članstvo EU. Sporazumi predviđaju široku saradnju između strana ugovornica koja treba da podstakne integraciju pridruženih zemalja u strukturu i programe Unije.

⁶⁴³ Bivši član 238. Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice, odnosno ex član 310. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice.

⁶⁴⁴ Predmet 12/86, *Demirel v. Stadt Schwabisch Gmund*, (1987) E.C.R. I-3719.

⁶⁴⁵ Od sporazuma o pridruživanju zaključenih na osnovu člana 217. Ugovora o funkcionisanju EU treba razlikovati institut pridruživanja prekomorskih zemalja i teritorija koje imaju posebne odnose sa pojedinim državama članicama EU iz člana 198. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶⁴⁶ Više o sporazumima o pridruživanju videti kod Medović, V., (2016), *Pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Novi Sad, Privredna akademija, str. 83-87.

⁶⁴⁷ Evropska unija je do sada potpisala sporazume o stabilizaciji i pridruživanju sa Makedonijom 9. aprila 2001, Hrvatskom 29. oktobra 2001. (postala članica EU 1. jula 2013. godine), Albanijom 12. juna 2006, Crnom Gorom 15. oktobra 2007, Srbijom 29. aprila 2008, Bosnom i Hercegovinom 16. juna 2008. i Kosovom* 27. oktobra 2015. godine.

Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju posvećuje posebno poglavlje usklađivanju zakonodavstva sa propisima EU koje treba da omogući nesmetano funkcionisanje zone slobodne trgovine. Sporazumi predviđaju da će zemlje Zapadnog Balkana nastojati da obezbedi postepeno usklađivanje postojećih zakona i budućeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU.⁶⁴⁸ Takođe će obezbediti da važeće i buduće zakonodavstvo bude pravilno primenjeno i sprovedeno. Usklađivanje će započeti na dan potpisivanja sporazuma i postepeno će se proširivati na sve elemente pravnih tekovina EU do kraja prelaznog perioda od 6 godina. U početnoj fazi usklađivanje će biti usredsređeno na pravne tekovine u oblasti unutrašnjeg tržišta, pravosuđe, slobodu, bezbednost, kao i na druge oblasti vezane za trgovinu. Predviđeno je da će se u kasnijoj fazi zemlje Zapadnog Balkana Srbija će se usredsrediti na preostale delove pravnih tekovina EU. S tim u vezi je predviđeno da će vlade zemalja potpisnica i Evropska komisija definisati program harmonizacije, kao i modalitete praćenja procesa usklađivanja zakonodavstva. Sporazum predviđa posebne uslove i rokove za harmonizaciju u sledećim oblastima: pravu konkurencije konkurencije, javnih preduzeća, javnih nabavki, intelektualne svojine, zaštite potrošača, standardizacije, uslova rada, zaštite ličnih podataka, zaštite životne sredine. Imajući u vidu da se zemlje Zapadnog Balkana nalaze u različitim fazama pristupanja EU od njih se očekuje da u toku tog procesa u potpunosti usklade svoje zakonodavstvo i sa pravnim tekovinama EU u svim ostalim oblastima koje nisu pomenute u sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju.

3.2. Sporazum o pridruživanju Evropske unije i Turske

Turska je 1963. godine zaključila sporazum o pridruživanju sa Evropskim zajednicama.⁶⁴⁹ Sporazum predviđa tri odvojene faze pridruživanja sa posebnim ciljevima. U pripreмноj fazi sporazum je trebao da omogući Turskoj da ojača svoju ekonomiju uz pomoć Evropskih zajednica. Cilj prelazne faze bio je progresivno uspostavljanje carinske unije i usklađivanje ekonomskih politika, dok je završna faza zasnovana na carinskoj uniji i bližoj koordinaciji ekonomskih politika. Nakon uspešnog okončanja finalne faze sporazum je predviđao razmatranje eventualnog zahteva Turske za članstvo u Evropskim zajednicama (sada Evropskoj uniji). U skladu sa sporazumom i na osnovu odluke Saveta za pridruživanje, 1. januara 1996. godine uspostavljena je carinska unija između Turske i Evropske unije.⁶⁵⁰ Odlukom je predviđena obaveza Turske da uskladi ili približi svoje zakonodavstvo pravnim tekovinama EU u sledećim oblastima: slobodnog kretanja robe; zajedničkoj trgovinskoj politici; intelektualne, industrijske i trgovinske svojine; pravu konkurencije, zaštiti trgovine i dr. Turska je kandidat za članstvo u EU od 1999. godine. Pregovori o pristupanju Turske Evropskoj uniji su otvoreni 3. oktobra 2005. godine i

⁶⁴⁸ Član 72. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

⁶⁴⁹ Sporazum o pridruživanju između Evropskih zajednica i Turske je potpisan 12. septembra 1963, (1964) J.O. 3687.

⁶⁵⁰ Decision 1.95 of the E.C. – Turkey Association Council of December 22, 1995 (1996) O.J. L 35/1.

trenutno su suspendovani. Do kraja pristupnih pregovora od Turske se očekuje da u potpunosti uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU.

3.3. Sporazumi o pridruživanju u okviru *Istočnog partnerstva*

Posebnu kategoriju predstavljaju sporazumi o pridruživanju zaključeni između Evropske unije i država koje su nekada bile u sastavu Sovjetskog saveza. Ovi sporazumi su zaključeni u okviru politike Istočnog partnerstva koja je formulisana na samitu u Pragu 2009. godine.⁶⁵¹ Do sada je EU zaključila sporazume o pridruživanju sa Moldavijom, Ukrajinom i Gruzijom.⁶⁵² Osnovni cilj ovih sporazuma je jačanje političkih i ekonomskih odnosa između država Istočnog partnerstva i EU i njihova postepena integracija u unutrašnje tržište EU. To uključuje i uspostavljanje zone slobodne trgovine koja predstavlja samu srž sporazuma o pridruživanju. Osim toga, sporazumi predviđaju saradnju između ugovornih strana u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike, oblasti slobode, bezbednosti i pravde, kao i u gotovo svim oblastima ekonomskog i društvenog života, uključujući i podršku EU političkim, privrednim i socijalnim reformama u državama Istočnog partnerstva. Približavanje ukrajinskog zakonodavstva pravnim tekovinama EU posebno je predviđeno u oblastima koja su od značaja za trgovinu: tehnički propisi i norme, sanitarne i fitosanitarne mere, carinsko zakonodavstvo, poštanske i kurirske usluge, elektronske komunikacije, finansijske usluge, međunarodni pomorski promet, kretanje kapitala, javne nabavke, intelektualna svojina, pravo konkurencije i dr.

3.4. Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru

Sporazum o Evropskom ekonomskom prostoru (EEA) je zaključen u Portu 2. maja, 1992. godine između Evropskih zajednica (EZ), njihovih država članica i država članica EFTA.⁶⁵³ Po svojim ciljevima i sadržini EEA svakako predstavlja najsveobuhvatniji oblik pridruživanja i predviđa gotovo potpunu integraciju država EFTA u pravni sistem EU, u delu koji se odnosi na unutrašnje tržište.⁶⁵⁴ S tim u vezi EEA predviđa slobodu kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi, uz striktno poštovanje pravila konkurencije, kao i blisku saradnju u oblastima istraživanja i razvoja, životne sredine,

⁶⁵¹ Članice Istočnog partnerstva su Azerbejdžan, Belorusija, Ukrajina, Moldavija, Jermenija i Gruzija.

⁶⁵² Sporazum o pridruživanju sa Ukrajinom je zaključen 21. marta 2014. (OJ L 161/3, 29.5.2014), Sporazum o pridruživanju sa Moldavijom je zaključen 27. juna 2014. (OJ L 260, 30.8.2014), Sporazum o pridruživanju sa Gruzijom je zaključen 27. juna 2014. (OJ L 261/4, 30.8.2014). Odluka Saveta o zaključivanju ovih sporazuma od strane Evropske unije je, između ostalog, zasnovana na članu 217. Ugovora o funkcionisanju EU. Sa Jermenijom je 24. novembra 2017. godine potpisan Sporazum o sveobuhvatnom i ojačanom partnerstvu.

⁶⁵³ (1994) OJ L 1/1. Sporazum je zaključen između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Švedske, Finske, Austrije, Norveške, Islanda i Lihtenštajna. Nakon pristupanja Austrije, Švedske i Finske Evropskoj uniji 1995. godine, EEA se i dalje primenjuje sa Norveškom, Islandom i Lihtenštajnom.

⁶⁵⁴ EEA sadrži veliki broj odredbi koje su identične odgovarajućim odredbama ugovora o osnivanju Evropske unije. Takođe predviđa mehanizam za stalno usklađivanje i proširenje pravnih tekovina EU na Evropski ekonomski prostor.

obrazovanja i socijalne politike. U suštini, ovim sporazumom države članice EFTA su postale deo unutrašnjeg tržišta Evropske unije, ali bez političkog članstva u ovim organizacijama. Sporazum predviđa stalno usklađivanje zakonodavstva EFTA država sa propisima EU u oblastima koje su predmet sporazuma. Države članice EFTA su takođe, na osnovu bilateralnih sporazuma, članice Šengenskog sistema i u obavezi su da stalno usklađuju svoje zakonodavstvo sa propisima EU u oblastima: viza, azila, migracija, kontrolespoljnih granica, i dr.

3.5. Evro-Mediterranski sporazumi

Institut pridruživanja nije ograničen samo na evropske države. Evro-Mediterranski sporazumi su zaključeni u okviru politike susedstva sa zemljama Južnog Mediterana i imaju za cilj stvaranje zone političke i ekonomske stabilnosti u regionu. Ovi sporazumi uspostavljaju institucionalni okvir za dijalog o političkim i bezbednosnim pitanjima, ekonomiji, trgovini i finansijskoj saradnji, kao i saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i socijalnim pitanjima. Krajnji cilj ovih sporazuma je regionalna integracija država iz severnoafričkog i bliskoistočnog regiona u Evro-Mediterransku zonu slobodne trgovine.⁶⁵⁵ Mada eksplicitno ne sadrže obavezu usklađivanja propisa afričkih i bliskoistočnih zemalja sa pravnim tekovinama EU, ovi sporazumi, preuzimajući institute i pojmove iz prava EU praktično „evropeizuju“ pravila koja se odnose na međusobnu trgovinu.

4. Zaključak

Proces širenja prava EU na treće evropske zemlje odvija se paralelno sa procesom stvaranja međusobno povezanih prstenova zone slobodne trgovine na obodima Evropske unije. Zaključivanjem sporazuma o pridruživanju evropske zemlje su prihvatile obavezu prema EU da potpišu sporazume o slobodnoj trgovini sa zemljama koje se nalaze u različitim fazama pridruživanja ili pristupanja Evropskoj uniji. Primera radi, Srbija je u skladu sa odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zaključila sporazume o slobodnoj trgovini sa članicama EFTA i Turskom, i obavezala se na poštovanje CEFTA sporazuma čije članice su zemlje Procesu stabilizacije i pridruživanja i Modavija (učesnica Istočnog partnerstva). Takođe, u toku su pregovori o zaključenju sporazuma o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom. Ako tome dodamo regionalne međunarodne organizacije: Energetsku zajednicu i Trgovinsku zajednicu, kao i regionalne međunarodne sporazume: Sporazum o otvorenom nebu, koji su zasnovani na odgovarajućim pravnim tekovinama EU, dobijamo pune razmere procesa *evropeizacije* prava EU. Kao rezultat tog procesa na trgovinu između Srbije Turske ili Norveške u velikom delu primenjuju pravila EU, mada ni jedna od ovih država nije članica Evropske unije. Iz ovog primera najbolje se može videti značaj koji pravo EU danas ima u Evropi i bližem okruženju, kao i praktične potrebe izučavanja pravila ove organizacije. To je ujedno i razlog za uvođenje ovog predmeta u nastavni program pravnih fakulteta,

⁶⁵⁵ Sporazumi sa Tunisom (OJ L 97, 30.9.1998), Izraelom (OJ L 147, 21.6.2000), Marokom (OJ L 70, 18.3.2000), Jordanom (OJ L 129, 15.5.2002), Egiptom (OJ L 304, 30.9.2004), Alžinom (OJ L 265, 10.10.2002), Libanom (OJ L 143, 30.5.2006).

nevezano za eventualno članstvo Srbije u Evropskoj uniji i buduću sudbinu ove organizacije. Osim ovog, postoji još jedan razlog za proučavanje prava Evropske unije. Za razliku od različitih pokušaja evropskog ujedinjenja, Evropska unija predstavlja jedini uspešan primer takvog projekta koji je zasnovan na poštovanju zajedničkih pravila. Inovativnost i fleksibilnost tih pravila omogućili su mir, ekonomski i društveni razvoj njenih država članica, bez presedana, u poslednjih sedamdeset godina. Upravo u tome je i sličnost sa Rimskim pravom koje je u jednom turbulentnom istorijskom periodu stvorilo uslove za elementarnu pravnu sigurnost i opšti civilizacijski napredak. Štaviše, Rimsko pravo je uspelo da preživi pad Rimskog carstva i sačuva ideju da odnosi između pojedinaca i različitih društvenih grupa mogu biti zasnovani na pravu, čime je postavilo temelje moderne Evrope.

Vladimir Medović, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad

EUROPEAN UNION LAW – NEW „ROMAN LAW“ OF THE 21ST CENTURY?

Abstract:

When six states signed the Treaty establishing the European Coal and Steel Community in Paris in 1951 and began the process of European unification, few could have guessed that, almost seventy years later, the European Union would become the dominant economic, political and security entity in Europe with 27 Member State. Today, the European Union is the largest and richest market in the world with a population of 500 million. As a result, the European Union has attracted most European countries, as well as countries from the Southern Mediterranean and the Middle East, into its gravitational field. Almost with all these countries, the European Union has concluded association agreements or co-operation agreements that provide for different types of economic and political integration. Without exception, all these agreements provide for an obligation for third countries to align their legislation with the EU acquis to a certain extent, especially in trade-related areas. However, harmonization of law is not limited to trade and trade issues. The EFTA Member States have accepted the obligation to harmonize legislation in the areas of visa, asylum, migration, external border controls, police and judicial cooperation, which have enabled them to become part of the Schengen system. In addition, some countries are in the process of accession to the EU or have expressed their intention to do so: Western Balkan countries, Turkey, Eastern Partnership countries. They are expected to fully harmonize their legislation with the EU acquis. With all this in mind, it can be said that the legal effect of EU regulations goes beyond the borders of the EU and the European continent. In this paper the author examines the phenomenon of the application of EU law beyond its borders and draws some parallels with Roman law.

Key words: *European Union law, Roman law, harmonization of law, association agreements*

L I T E R A T U R A

1. Borchardt K.D., (2016). Abeceda prava Evropske unije, Luksemburg, Kancelarija za publikacije Evropske unije.
2. Medović, V., (2018). Evropska unija – Pravo i institucije, Novi Sad, Privredna akademija
3. Medović, V., (2016). Pridruživanje Srbije Evropskoj uniji, Novi Sad, Privredna akademija.
4. Schermers, H.G., Waelbroeck D.F., (1992). Judicial Protection in the European Communities, Deventer.
5. Vajler, Dž., (2002). Ustav Evrope, Beograd, Filip Višnjić.
6. Vukadinović R., (1998). Stvaranje i ostvarivanje komunitarnih prava u Evropskoj uniji, Beograd, Službeni glasnik.
7. Vukadinović, R., (2004). Kako usklađivati domaće propise sa pravom Evropske unije, Pravni fakultet u Kragujevcu.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

34"20"(082)

340.12"20"(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани проф. др Славко Царић (17 ; 2020 ; Нови Сад)

Улога државе и права у XXI веку : [зборник радова са XVII Међународног научног скупа "Правнички дани проф. др Славко Царић", 25. септембар 2020. године у Новом Саду] = "The role of the state and law in the 21st century" : [Proceedings of XVII International Scientific Conference Legal days - "Prof. Slavko Carić, PhD" "The role of the state and law in the 21st century" September 25th 2020. in Novi Sad] / уредник Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија : Правни факултет за привреду и правосуђе, 2020 (Нови Сад : Мала књига). - 560 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-6019-104-7

а) Право -- 21. в. -- Зборници б) Држава -- Правна заштита -- 21. в. -- Зборници

COBISS.SR-ID 20099849